

UiO • **Institutt for spesialpedagogikk**
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

ISP personvern veilederseminar

Marika Vartun
Administrativ forskningsleder og
personvernkontakt

07.12.2021

Det eneste du må huske:

Ha lav terskel for å kontakte meg om
personvernsspørsmål på:

personvernkontakt@isp.uio.no

Case 1

Forsker Per Johansen ønsker å kartlegge hvilket utstyr **studenter** har som de kan bruke når undervisningen er digital, f.eks. mobiltelefon, laptop, nettbrett, og i **hvilken grad de bruker slike digitale enheter når de leser pensum.**

Johansen planlegger å samle inn data ved bruk av et **enkelt elektronisk spørreskjema**. Han sender ut en **mail** til studentene med en lenke til skjemaet, og han planlegger en **purrerunde** til de som ikke svarer for å få en akseptabel **svarprosent**....

....For sikkerhets skyld kontakter han Norsk senter for forskningsdata (**NSD**) for å få bekreftet at de aktuelle dataene ikke kan bidra til å indentifisere deltakerne. Johansen var ganske overrasket da han fikk beskjed om at han kom til å samle inn **personopplysninger** og at han måtte følge reglene i GDPR.

NSD begrunnet dette svaret med at:

- A. Johansen kan ikke garantere for en høy svarprosent og dermed kan det være mulig å identifisere respondenter ved få svar
- B. Det må være mulig å kunne identifisere respondentene i datamaterialet i tilfelle de trekker sitt samtykke
- C. Johansen behandler mailadresser og det finnes en kobling mellom mailadresse og svar i spørreskjemaet
- D. Det ikke er mulig å gjennomføre anonyme spørreundersøkelser

Fasit case 1

A. Johansen kan ikke garantere for en høy svarprosent og dermed kan det være mulig å identifisere respondenter ved få svar

B. Det må være mulig å kunne identifisere respondentene i datamaterialet i tilfelle de trekker sitt samtykke

C. Johansen behandler mailadresser og det finnes en kobling mellom mailadresse og svar i spørreskjemaet

D. Det ikke er mulig å gjennomføre anonyme spørreundersøkelser

Hvorfor?

- Mailadresser er personopplysninger og det finnes en kobling mellom mailadresse og skjema siden Johansen kan sende ut purring til de som ikke har svart.

Case 2

Du ønsker å **filme noen lærere** mens de underviser for å forske på hvordan de formidler kunnskap i en undervisningssituasjon.

Du skal benytte **samtykke** som rettsgrunnlag og utformer derfor et samtykkeskjema som lærerne må skrive under på før du setter i gang med filmingen.

I samtykkeskjemaet har du skrevet at **“personopplysningene (videomaterialet) skal benyttes til forskningsformål”**.

Er dette et tilstrekkelig spesifikt formål etter GDPR?

- A. Ja, så lenge man inkluderer ordet “formål” i beskrivelsen er det tilstrekkelig spesifikt
- B. Nei, dette må brytes ned i ett eller flere mer konkrete formål
- C. Ja, det viktige her er at man har definert et formål
- D. Man trenger ikke å oppgi formål når behandlingen er basert på samtykke

Fasit case 2

A. Ja, så lenge man inkluderer ordet “formål” i beskrivelsen er det tilstrekkelig spesifikt

B. Nei, dette må brytes ned i ett eller flere mer konkrete formål

C. Ja, det viktige her er at man har definert et formål

D. Man trenger ikke å oppgi formål når behandlingen er basert på samtykke

Hvorfor?

- **Formålet må være spesifikt.** Det innebærer at formålet ikke kan være vagt formulert. Et behandlingsformål må konkretiseres slik at det fremstår klart for alle involverte parter **hvorfor** personopplysninger skal behandles.
- Behandlingsformålet danner også **grunnlaget for hvilke behandlingsaktiviteter man skal utføre** og de registrertes forventninger av hva personopplysninger om dem skal brukes til. Hvor spesifikt formålet må defineres må vurderes konkret for hvert enkelt prosjekt. Men som utgangspunkt vil for eksempel “forskning” eller “forskningsformål” være for lite spesifikt.
- I forskningsprosjekter kan prosjektbeskrivelsen bidra til å presisere formålet, f.eks.: «**Formålet med behandlingen av personopplysninger er å undersøke om x er y i forhold til z**».

Case 3

Du er på en **skole** hvor du skal gjøre **lydopptak** av et intervju med noen elever.

Elevene skal kun svare på dine spørsmål som handler om **naturfag**.

De blir bedt om å **ikke si noe som kan være personidentifiserende** (navn, alder, klasse osv.) **eller** si noe som kan være **sensitivt** (om de tror på gud, har dysleksi, er syke osv.).

Er lydopptaket av elevene å regne som personopplysninger?

- A. Ja, jeg husker hvem som ble intervjuet, og lydopptaket inneholder dermed personopplysninger
- B. Nei, hvis de ikke sier noe som er identifiserende, er det ikke personopplysninger
- C. Ja, stemmen i seg selv er en personopplysning, og lydopptaket inneholder dermed personopplysninger
- D. Man trenger ikke å oppgi formål når behandlingen er basert på samtykke

Fasit case 3

A. Ja, jeg husker hvem som ble intervjuet, og lydopptaket inneholder dermed personopplysninger

B. Nei, hvis de ikke sier noe som er identifiserende, er det ikke personopplysninger

C. Ja, stemmen i seg selv er en personopplysning, og lydopptaket inneholder dermed personopplysninger

D. Man trenger ikke å oppgi formål når behandlingen er basert på samtykke

Hvorfor?

Stemmen i seg selv er en personopplysning.
Tenk på hvor mange vi kan kjenne igjen bare ved å høre deres stemme!

ISPs rutiner

- [ISPs rutiner ved helsefaglige prosjekter](#)
- [ISP: Kan jeg rekruttere informanter via sosiale medier som Facebook?](#)
- [Masteroppgaver:](#)
<https://www.uv.uio.no/studier/master/isp/>

UiOs rutiner

- [Kvalitetssystemet for helsefaglig forskning](#)
- [Personvern](#)
- [Lagring og samarbeid](#)

Det eneste du må huske:

Ha lav terskel for å kontakte meg om
personvernsspørsmål på:

personvernkontakt@isp.uio.no

7 case

å gjøre hjemme

etter at du har sett på nettsidene

Lykke til 😊 !

Case 4

Du har gjennomført et større forskningsprosjekt og publisert noen av de første funnene i prosjektet i et tidsskrift. En av deltagerne trekker deretter sitt samtykke og ber om å få slettet sine personopplysninger.

Vedkommende er en svært sentral person for at du kom fram til de første funnene i prosjektet som ble publisert, men vedkommende kan ikke identifiseres gjennom materialet i publikasjonen.

Må du trekke tilbake publikasjonen?

Må du trekke tilbake publikasjonen?

A. Ja, man skal kunne trekke sitt samtykke å få all informasjon slettet, inkludert publikasjonen

B. Ja, men du må be deltageren ta kontakt med tidsskriftet og si at vedkommende har trukket sitt samtykke. Dette er nå tidsskriftets ansvar.

C. Man må bare trekke publikasjonen hvis deltageren ikke har samtykket til at resultatene skal publiseres

D. Nei, data som allerede er publisert berøres ikke når en deltager trekker sitt samtykke

Fasit case 4

D. Nei, data som allerede er publisert berøres ikke når en deltager trekker sitt samtykke

Adgangen til å trekke samtykket varer så lenge det er mulig å indentifisere vedkommende i datamaterialet. I prosjekter med mange deltagere vil dette si inntil informasjonen er slettet eller anonymisert. For prosjekter med få deltagere vil det teknisk sett kunne være mulig å trekke samtykket og få slettet informasjon også etter anonymisering fordi forskeren kjenner identiteten til de få deltagerne. Hvis man publiserer resultater basert på forskning vil disse som regel ikke omfatte indentifiserende opplysninger. At en forskningsdeltager trekker sitt samtykke etter publisering innebærer derfor ikke at man må trekke tilbake en publisert artikkel.

Case 5

Du er i praksis og ønsker å undersøke hvilke av tre ulike undervisningsmetoder som fungerer best for at elever forstår fotosyntesen. For å kunne teste ut dette fordeler du elevene i 2. klasse ved en videregående skole tilfeldig på de tre undervisningsmetodene når temaet fotosyntese skal gjennomgås. Lærerne vil normalt bruke en kombinasjon av lesing av lærebok, forsøk i skolelaboratoriet og etterpå diskusjon i klassen. En tidligere studie viser at resultater av forsøkene i skolelaboratoriet ofte bidrar til å forvirre elevene. Nå vil du teste hva som fungerer best ved å la a) en gruppe gjennomføre skolelab + diskusjon i klassen (som normalt), b) en annen gruppe gjennomfører kun en utvidet diskusjon i klassen, og c) en tredje gruppe gjennomfører kun en utvidet økt i skolelaboratoriet. Alle tre grupper skal lese lærebok i tillegg. Du samler inn en rekke data som skal analyseres for å gi svar på ditt spørsmål. **Samtykke ble innhentet, men en forelder argumenterte med at viktig krav til gyldig samtykke ikke var oppfylt. Hvilket?**

Samtykke ble innhentet, men en forelder argumenterte med at viktig krav til gyldig samtykke ikke var oppfylt. Hvilket?

- A. Informert
- B. Frivillighet
- C. Utvetydig
- D. Spesifikt

Fasit case 5

B. Frivillighet

Den registrerte må ha et reelt valg om hvorvidt vedkommende skal samtykke eller ikke. Samtykket er ikke frivillig hvis den registrerte ikke har reell valgfrihet, eller ikke er i stand til å nekte eller trekke tilbake et samtykke uten at det er til skade for vedkommende. Det kan for eksempel være problematisk om den som ber om samtykke står i et overordnet forhold til den som skal gi samtykke, for eksempel lærer og elev eller arbeidsgiver og arbeidstager hvor arbeidstageren kan oppfatte situasjonen slik at vedkommende ikke har noe annet valg. I slike tilfeller vil samtykket ofte ikke være frivillig, men til en viss grad påtvunget.

Case 6

Du ønsker å finne ut om det er en sammenheng mellom om lærere spiser frokost og i hvilken grad de er trøtte og ukonsentrerte i første undervisningstime. **Du er litt usikker på hvilken informasjon du trenger for å kunne forske på dette, så for sikkerhets skyld sender du ut et spørreskjema med spørsmål om både spisevaner, BMI, etnisitet og seksuell legning.**

Kan du det?

Du er litt usikker på hvilken informasjon du trenger for å kunne forske på dette, så for sikkerhets skyld sender du ut et spørreskjema med spørsmål om både spisevaner, BMI, etnisitet og seksuell legning. Kan du det?

A. Nei, man kan aldri samle inn særlige kategorier av personopplysninger (sensitive personopplysninger)

B. Ja, så lenge opplysningene lagres på riktig måte er det greit

C. Nei, man kan bare samle inn personopplysninger som er nødvendige for formålet

D. Ja, det er viktig å samle inn så mye informasjon som mulig for å skape et godt datagrunnlag for forskningen

Fasit case 6

C. Nei, man kan bare samle inn personopplysninger som er nødvendige for formålet

Man må unngå å samle inn, lagre eller på annen måte behandle personopplysninger utover det som er nødvendig, selv om det kan være “kjekt å ha”; opplysningene må være nødvendige for å nå formålet med den konkrete behandlingen.

Dette innebærer at man må ta stilling til hvilke personopplysninger man trenger som er strengt nødvendig for å oppnå formålet med behandlingen..

Case 7

I forbindelse med masteroppgaven skal Sylvi Pettersen undersøke elevers faglige motivasjon for matematikk før og etter en heldagsprøve. Hun skal benytte en norsk utgave av et internasjonalt spørreskjema som benyttes mye for å kartlegge faglig motivasjon. Veilederen har brukt dette skjemaet tidligere og hun bekrefter at skjemaet ikke inneholder noen personopplysninger. Det er viktig for Sylvi at deltakerne er anonyme av praktiske årsaker. Hun trenger å komme i gang raskt, uten å måtte vente på godkjenning, og hun trenger å kunne jobbe med dataene hjemme på sin egen PC. For at hun skal kunne sammenligne deltakernes motivasjon før og etter heldagsprøven for hver enkelt elev, forslår veilederen at deltakerne får en unik tallkode hver som de skriver øverst på skjemaene. Læreren som retter heldagsprøvene har en liste som kobler tallkode og navn, slik at hun kan knytte prøveresultatene til tallkodene. Slik kan Sylvi analysere sammenheng mellom prøveresultater og motivasjon mens elevene forblir anonyme for henne. En foreleser på et metodekurs **Sylvi tar mener at undersøkelsen allikevel omfattes av GDPR fordi:**

Sylvi tar mener at undersøkelsen allikevel omfattes av GDPR fordi:

- A. Undersøkelsen inneholder pseudonymiserte personopplysninger
- B. Undersøkelsen inneholder direkte identifiserbare personopplysninger
- C. Elevenes prøveresultater kan aldri være anonyme
- D. Læreren får tilgang til elevenes svar på spørreskjemaet

Fasit case 7

C. Undersøkelsen inneholder pseudonymiserte personopplysninger

Pseudonymiserte personopplysninger er opplysninger hvor man har erstattet personentydige kjennetegn med et pseudonym. Dette pseudonymet kan for eksempel være et nummer, fiktivt navn eller lignende, som viser til en atskilt liste med de direkte identifiserbare personopplysningene. En slik liste med informasjon om hvilket pseudonym som tilhører hvilken person kalles en koblingsnøkkel.

Case 8

Du tar lydopptak av et intervju med elever om deres utfordringer på skolen på grunn av dysleksi. Dette klassifiseres som røde data. **Hvor kan lydopptakene lagres?**

Hvor kan lydopptakene lagres?

- A. På privat datamaskin/laptop
- B. I Google Drive, Dropbox eller iCloud
- C. I Nettskjema via Nettskjema-diktafonappen
- D. Ingen av delene

Fasit case 8

A. I Nettskjema via Nettskjema-diktafonappen

Nettskjema og Nettskjema-diktafonappen er begge godkjent for behandling av røde data.

Case 9

Du skal forske på hvordan elever bruker sosiale medier i skoletiden. Du skal samle inn informasjon om hva elevene publiserer, sier og gjør fra åpne kanaler på Facebook, Instagram og Twitter.
Behandler du personopplysninger når materialet ligger åpent tilgjengelig?

Fasit case 9

B. Ja, det er personopplysninger fordi det er informasjon om personer

Personopplysninger er alle opplysninger og vurderinger som kan knyttes til deg som enkeltperson. Dette gjelder uavhengig av om opplysningene er åpent tilgjengelige eller ikke.

Case 10

Forsker Jan Hobøl skal gjennomføre en undersøkelse om forholdet mellom elevers miljøpolitiske engasjement og deres deltakelse i skolevalg. Hobøl er bevisst på at dette er en type sensitive data tilhørende særlige kategorier av personopplysninger og han har planlagt innsamling og lagring av data i tråd med UiOs retningslinjer for slike data. Han har også fått dette godkjent av NSD og han har rekruttert deltakere, innhentet samtykke, og skal snart i gang med å samle inn data om elevenes engasjement. En kollega gjør han oppmerksom på at elevenes miljøpolitiske engasjement kanskje kan henge sammen med deres sosioøkonomiske bakgrunn og etnisitet. Hobøl har allerede fått godkjenning for innsamling av sensitive personopplysninger, og i siste liten inkluderer han noen spørsmål om sosioøkonomiske bakgrunn og etnisitet i spørreskjemaet. **Kollegaen påpeker imidlertid at dette kan være problematisk fordi:**

Kollegaen påpeker imidlertid at dette kan være problematisk fordi:

- A. Spørsmål om etnisitet gjør det normalt lettere å identifisere deltakerne
- B. Data om sosioøkonomisk bakgrunn må behandles på en mer restriktiv måte
- C. Koblingen mellom etnisitet og politisk engasjement må behandles av en etisk komité
- D. Disse opplysningene er ikke inkludert i meldeskjemaet til NSD, så Hobøl må først sende endringsmelding

Fasit case 10

D. Disse opplysningene er ikke inkludert i meldeskjemaet til NSD, så Hobøl må først sende endringsmelding

Det er viktig å behandle personopplysninger i henhold til det som ble beskrevet i søknaden til NSD (og evt. REK). NSD vil gjøre en helhetlig vurdering av personvernet i prosjektet, og da er viktig at man ikke avviker fra det som er meldt inn ettersom behandling på en annen måte, med andre opplysninger eller for andre formål kan medføre andre risikoer og konsekvenser for de registrertes personvern. Oppdager man senere at det skal gjøres endringer i prosjektet, for eksempel behandling av ytterligere personopplysninger, må man sende endringsmelding til NSD og eventuelt REK.